

A TZK-tól az RC-ig

Hegyhátsál, a mindössze 145 lelket számoló Vas megyei település szinte fogalomnak számít a hazai amatőr csillagászok körében. A faluban ma két csillagvizsgáló is található, továbbá egy napfogyatkozás-szobor (az 1999-es jelenségre emlékeztet) és egy napóra. Gondolhatnánk, itt minden a csillagászatról szól, hiszen az utcai lámpák még árnyékolólapot is kaptak, hogy ne jusson zavaró fény a Hegyháti Csillagvizsgáló kupolájába. És valóban, ebben az apró Vas megyei községben minden a csillagászatról szól. Hegyhátsál csillagászati múltja a XIX. századig nyúlik vissza. A község szülötte ugyanis Kunc Adolf (1841–1904) premontrei szerzetes-tanár, aki 1880-ban végzett először Foucault-féle ingakísérletet hazánkban, a szombathelyi székesegyházban. Egykori hegyhátsáli szülőházának helyén emléktábla hívja fel a figyelmet a tudós szerzetesre.

Megtanulhattuk már, hogy mozgalmunkban minden azon múlik, akad-e egy településen legalább egyetlen, a csillagászat iránt elkötelezett, talpraesett, szervező vénával megáldott ember, aki nyakába veszi egy szakkör, egy klub, vagy éppen egy csillagvizsgáló létrehozásának, majd működtetésének minden gondját-baját. Mert hát a működtetés az igazi feladat! Ha elmúlt az átadás ünnepe, következnek a dolgos hétköznapiak.

Horváth Tiborral beszélgettünk, a Hegyháti Csillagvizsgáló egyik megálmodójával. 2012. december 28-án látogattunk el a csillagvizsgálóba, és az éjszakai észlelések után másnap délelőtt beszélgettünk vendéglátónkkal. Mégpedig az intézmény konyhájában (amely egyben étkező is), ahol még a mikrosütőn is a „csillagvizsgáló” felirat olvasható.

Kezdjük a szokványos kérdéssel: hogyan kezdődött? Mi volt az, ami a csillagászat felé irányította a figyelmet?

1965-ben születtem, és gyermekkorom óta érdekel a csillagászat. Bizonyára sokan tud-

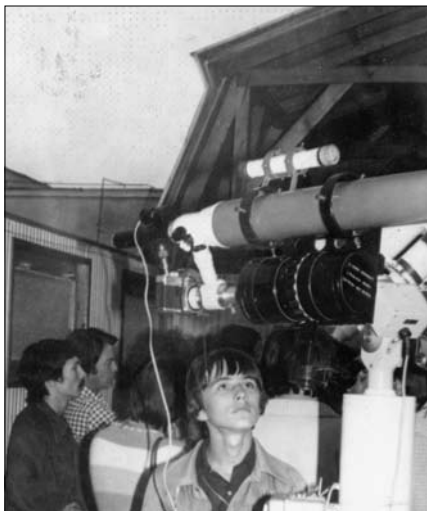

Horváth Tibor a Scutum Observatóriumban, a 26 cm-es Maksutov-Cassegrainnel. Ebből a magán-csillagvizsgálóból nőtt ki a Hegyháti Csillagvizsgáló

ják, hogy Tuboly Vince is hegyhátsáli, vagy ahogy erre felé mondjuk: sáli. Ő már a hetvenes években ismert amatőr csillagász volt. Máig nem felejttem el, amikor először nézhettem bele 30 cm-es Newton-távcsövébe. Meghatározó élmény volt!

Sokat fejlődött azóta Hegyhátsál műszerettsége...

Így van, de hadd mondjam tovább! Zalaegerszegen csatlakoztam Bánfalvy Péter tanár úr szakköréhez. Az egerszegi csillagvizsgálót éppen 1977-ben avatták fel, ott ismerkedtem meg egy másik 30-as Newtonnal, de az már egy Orgoványi-féle komoly bemutatótávcső volt. A csillagászat mellett az optika volt az, ami érdekelt. Eredeti szakmám is optikus. Dolgoztam is optikusként a MOM zalaegerszegi gyáregységében. Én is csiszoltam lencséket a híres 10x80-as TZK-hoz. Ez a katonai légtérfigyelő fogalomnak

Interjúalanyunk 1980-ban, a szolnoki TVK csillagvizsgálójában. Mintha arról ábrándozna: egyszer majd én is építek egy ilyen!

számít még ma is amatőr körökben. Csarnay Zoltán optikus mester szerelte össze a TZK-kat. Persze amatőr csillagász távcsöveket is készítettünk. Az én első távcsövem a szintén legendás képalkotású 72/500-as objektív felhasználásával készült. Később aztán Tóth Györgynek, a szombathelyi Gothard Observatórium egykori igazgatójának is készítettem ilyen távcsövet – azzal észlelte az 1999-es teljes napfogyatkozást. Jártam tehát a szakkörbe, országos találkozókra, sok-sok amatőr csillagászzal kötöttem barátságot. Kulin Györggyel többször is találkoztam, leveleztem is vele.

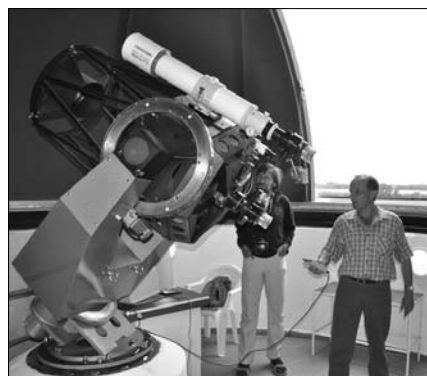
A későbbiekben aztán kevesebb időm volt csillagászkodni, csak a 90-es évek közepén tértem vissza. Addigra már pályát is kellett módosítanom, jelenleg van egy környezetvédelmi vállalkozásom, az jelenti a megélhetést. Ha külföldre megyek környezetvédelmi konferenciára, mindig keresem a kapcsolatot a helyi amatőrökkel, intézményekkel.

Tagsorszámod 1681-es. 1996. január 22-én léptél be az MCSE-be. Csak nem a Hyakutake-üstökös hatására?

Ennek is szerepe volt a dologban, de a csillagászatot nem lehet abba hagyni. Az

igazi lökést az adta, hogy sikerült hozzájutnom egy kitűnő optikához, egy 26 cm-es Makszutov–Cassegrain optikai készlethez, amit a Krími Asztrofizikai Observatórium-ban gyártottak. Összebarátkoztam Dán Andrással, aki egy Gemini-mechanikát készített nekem. Végül 1998. október 23-án felavattuk a Scutum Csillagvizsgálót, ez egy kis letelhető tetős obszervatórium a kertemben.

Akkoriban nem nagyon voltak Magyarországon ilyen magán-csillagvizsgálók. A kilencvenes években alig épültek ilyenek. Csodájára jártak a környékből. Mi ott észleltünk, de jöttek érdeklődők, majd iskolai csoportok is. Üstökösöket, szupernóvákat észleltünk, különösen, hogy beszereztünk egy AmaKam-ot. A kis magán-csillagvizsgálóm honlapja ma is üzemel, a www.scutum.hu címen érhető el. Jöttek, jöttek a látogatók, és belépőt akartak fizetni. Nem fogadtuk el, mert nem azért csináltuk a dolgot, míg nem a 2000-ben, a napfogyatkozás-szobor avatásakor az egyik szomszéd azzal jött hozzám, hogy támogatná a csillagászati ismeretterjesztést. Ekkor született az alapítvány létrehozásának gondolata. A Hegyháti Csillagvizsgáló Alapítványt 2002 decemberében jegyezték be. Célja egy komoly csillagvizsgáló felépítése és üzemeltetése. Tuboly Vince lett az elnök, ő vállalta a rengeteg papírmunka intézését is, én pedig titkárként szervezem az életünket.

Az 50 cm-es Ritchey–Crétién-távcső végleges helyén, a kupolában. A felvétel 2012. július 21-én született, az aznapi avatóra készülődve

Hogyan sikerült felépíteni a Hegyháti Csillagvizsgálót?

Hosszú sora van annak! Eleinte viszonylag könnyűnek tűnt a dolog. 2003-ban letettük az alapkövet, és akkor úgy terveztük, hogy három évvel később avathatjuk az épületet. Voltak támogatóink, cégek is adtak építőanyagot, gépeket, munkaerőt, még jóval a válság előtt voltunk. A letolható tetős csillagvizsgálóépületet még sikerült adományokból felépíteni. Oda került a pályázati támogatásból beszerzett 50 cm-es Ritchey-Chrétien-távcső, amit Dán András Gemini BT-je gyártott, és 2005-ben avattuk. A távcsövet egy PHARE-támogatásból tudtuk beszerezni.

A főépület alapja akkor már állt a szereplőbetonig. Hogy lásd, milyen volt a világ akkor: az erdészet 26 köbméter fát adományozott, a szentgotthárdi betonüzem hozta az alapot, egy körmendi cégtől kaptuk a követ. Az önkormányzattól kedvezményesen megvásárolhattuk a 3200 négyzetméteres telket. Egy fálubeli nyugdíjas néni 100 ezer forintot adott nekünk – az ilyen támogatásokat nagyon meg kell becsülni! A válság aztán észhez térített minket – egy ekkora létesítményt lehetetlen társadalmi munkával összehozni.

Mi volt a megoldás?

Mi lett volna? Pályáztunk, pályáztunk, pályáztunk! Miközben sorra utasították el a pályázatainkat, üzemelt a csillagvizsgáló is. Jöttek az érdeklődők, és persze jöttek az amatőrtársak is észlelni, mert itt Hegyhátsálon azért elég jó az ég. Szobathely 35 km-re van északra, Zalaegerszeg 30 km-re délkeletre, de más, nagyobb fényszennyezést jelentő település nincs a közelben.

Közben lassanként tovább gyarapodtunk. Egy Leader-pályázatból építettünk egy kisebb házat, benne előadóteremmel, ez 2008-ra készült el. Végre tudtunk előadást tartani, leültetni a vendégeket. De még sehol se volt a nagy álom megvalósulása.

2011-ben aztán ismét egy LEADER-pályázat keretében elnyertünk egy 150 ezer eurós támogatást, amiből végre megépülhetett a csillagvizsgáló! 2012. július 21-én volt az avatónnepség.

Bútorokra már nem volt pénz, de kaptunk adományokat. Szekrényosort, ágyakat, asztalokat. Mert van vendégszobánk és jól felszerelt konyhánk is, ahol most épp beszélgetünk.

Mi volt a legnehezebb feladat az építkezés során?

Leginkább a kupolával gyűlt meg a bajuk a kőműveseknek. A hengeres építményt egy hétig zsaluzták, és végül a felső peremen nincs 2 cm-nél nagyobb eltérés a körhöz képest. Magát az alumíniumkupolát egy szobathelyi cég gyártotta, nahát annak az átszállítása se volt egyszerű. De a nagy távcső áttelepítése se ment könnyen, pedig csak 50 méterről kellett áthozunk...

Milyen távcső van most a régi, letolható tetős épületben?

Ó, ez egy nagyon kedves történet! Egy budapesti amatőrtársunk 1982-ben majdnem egy évi fizetéséből vásárolt egy 150/2250 es Zeiss AS objektívet, és ebből készített egy szép távcsövet. Már idős ember, és arra gondolt, hogy jó helye lesz a szép távcsőnek nálunk. Jelképes összegért átengedte a távcsövet tartozékaival együtt, hangsúlyozottan a hegyhátsági amatőröknek. A Vixen Saturn obszervatóriumi mechanikát Budapestről szereztük be. Ennek a távcsőnek gyönyörű képe van!

Felépült hát az obszervatórium, mi most az elérendő cél?

Szlogenünk: a hegyháti közösségben ne legyen olyan gyerek, aki ne látta volna a Hold krátereit. Ezt Kulin Györgytől tanultam, és szeretném meg is valósítani. Heti

hét alkalommal vagyunk nyitva, várjuk a gyerekeket, az érdeklődőket. Sokan csak úgy „beesnek”, hiszen a kupola messzire ellátszik. Sok a külföldi látogatónk is emiatt. Volt úgy, hogy hazai amatőrök ajánlottak minket a külföldi amatőrök, érdeklődők számára. Az angol Douglas Cooper például Nagykanizsán dolgozott, és sokszor eljött hozzánk. Kedves nyugdíjas úriember. Nincs statisztikánk arról, hogy évente hányan keresnek fel minket. Sokszor elfelejtjük aláírtni a vendégkönyvet. Van úgy, hogy 200-an érkeznek, van úgy, hogy senki nem jön. Úgy becsülöm, évente néhány ezren látogathatnak el hozzánk.

Melyik az az észlelési terület, ami téged leginkább érdekelt?

Talán leginkább az üstökösök érdekelnek. És ennek helyi hagyományai is vannak, hiszen itt volt a központja a MŰÉH-nek, a Magyarországi Üstökösészlelők Hálózatának. Ezt még Tuboly Vince alapította a hetvenes években. Vincének volt egy független felfedezése 1975-ben, amikor észrevette a Kobayashi-Berger-Milon-üstököst. Ez érthetően nagy hatással volt rá, ezért szervezte meg a hálózatot. (Volt egyszer egy MŰÉH, Meteor 2004/7-8., 75-77. o.) A nagy távcsőhöz egy sor különféle CCD-kamera csatlakoztatható, tehát sokféle lehetőség van a színvonalas észlelőmunkára.

Hol jelennek meg az eredményeitek?

Az észleléseket természetesen beküldjük a Meteor rovatainak, de megtalálhatók honlapunkon is (www.observatory.hu), ahol rendszeresen megjelennek az itteni felvé-

telek, programok. Ha van rá pályázati forrás, kiadjuk nyomtatásban is észleléseinket a Hegyháti Csillagvizsgáló Közleményei c. sorozatban. Őt szám jelent meg. De kiadtuk a 2004-es Vénusz-átvonulás hazai észleléseit bemutató könyvet is.

Milyen szervezetekkel álltok kapcsolatban?

Együttműködési szerződésünk van a Gotthard Asztrofizikai Observatóriummal, az Ógyallai Csillagvizsgálóval, a burgerlandi amatőrökkel és természetesen az MCSE-vel is, meg még egy sor szervezettel. Jó a kapcsolatunk a nagykanizsai amatőrökkel, olyan nyira, hogy – eldicsekedhetek ezzel? – én szereztem nekik a nagy 40 cm-es Meade távcsövéket. Egy osztrák professzor ajánlotta fel 2000 euróért a műszert, azzal a feltétellel, hogy Magyarországra kerüljön, egy olyan csillagvizsgálóba, amelyik már felépült, de nincs megfelelő főműszere. Nahát ez a távcső került Becsehelyre –, mondhatom, hogy a lehető legjobb kezekbe!

Van-e hegyhátsági utánpótlás?

Egy ilyen kis faluban az is maga a csoda, hogy van két lelkes amatőrcsillagász. De valóban gondolni kell az utánpótlásra. Vince 57 éves, én 48 vagyok, mondhatjuk, hogy erők teljében, de valóban nagy kérdés, ki viszi tovább a csillagdat – majd valamikor. Szerencsére Preczlik Gábor, Hegyi Norbert, Németh Róbert gyakran besegítenek, észlelnek is sokat, de elkél a segítség most és a jövőben is!

Az biztos, a csillagvizsgáló inkább viszi a pénzt, mint hozza, és ezt finanszírozni kell. A megépítéshez még csak sikerült támogatókat szerezni, de a fenntartásra már sokkal nehezebb. A belépődíjak csak egy részét fedezik a költségeinknek. Mert itt is kell fűteni, itt is van villanyszámla, és előbb-utóbb a karbantartási költségek is egyre inkább jelentkeznek.

Az biztos, hogy szívvel-lélekkel csináljátok, amit csináltok, ez süt minden szavdból.

Így van, pontosan! De nem is lehet másként csinálni!

Mizser Attila